

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора Гасюка П. А. на дисертаційну роботу Дмитрієва Миколи Олександровича за темою “Антропо-одонтологічне обґрунтування корекції та профілактики деформацій зубощелепної системи”, представленої на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія до спеціалізованої вченої ради Д 05.600.02 при Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова

1. Актуальність теми.

Ортодонтія із науки, що займається лікуванням аномалій зубощелепної системи, переростає у галузь, яка розглядає питання м'язових дисфункцій, проблеми скронево-нижньощелепного суглобу, захворювання шийного та грудного відділів хребта, патології постави та інше. Це, в першу чергу, пов'язано із метою сприяння максимально ефективному функціонуванню зубощелепної системи та організму людини.

У процесі активного періоду ортодонтичного лікування лікарі-ортоданти намагаються досягти естетичного та функціонального оптимуму усіх структур зубощелепної системи.

Варто зазначити, що найбільші показники поширеності аномалій зубощелепної системи припадають на вік від 14 до 19 років, що може бути обумовлене впливом загально-соматичних станів у юнацькому віці та особливостями морфо-функціональних змін у зубощелепній системі.

У цьому аспекті великого значення набувають питання, які пов'язані з порушенням загального фізичного розвитку і статевого дозрівання підлітків. У пубертатному періоді починається становлення репродуктивної системи, закінчується фізичний розвиток організму юнаків: ріст тіла в довжину, формування конституційного типу, розподіл жирової та м'язової тканин, окостеніння зон росту трубчастих кісток, мінералізація кісткової тканини, накопичення кісткової маси і, зокрема, ріст черепно-щелепно-лицевої ділянки. Найважливіші зміни структурно-функціонального стану кісткової тканини юнаків, у тому числі й щелеп, відбуваються саме в період статевого дозрівання.

У науковій літературі даних щодо антропо-одонтологічних особливостей розташування зубощелепних структур у юнаків з ортогнатичним прикусом практично не зустрічається. У зв'язку з цим робота є актуальною, оскільки дасть змогу підвищити діагностику та ортодонтичну корекцію зубощелепних деформацій, що в принципі і спонукало автора до детального вивчення даної проблеми.

Все вище зазначене свідчить про те що, автором підняті актуальні питання сучасної стоматологічної науки, які потребують свого вирішення.

Робота зареєстрована фрагментом наукової тематики науково-дослідної роботи Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування нових методів профілактики, діагностики, лікування дітей та підлітків із аномаліями зубощелепної системи та ускладненнями карієсу» (№ державної реєстрації: 0115U007010).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Автором проведено глибокий патентно-інформаційний та науковий пошук і детально проаналізована література за останні десятиліття. Наукові положення, сформульовані автором в дисертаційній роботі є науково обґрунтованими та ґрунтовані на поглибленому аналізі даних сучасної літератури, отриманих результатах власних досліджень та їх обговоренні. Відповідно до мети та поставлених завдань, автор провів дослідження метричних характеристик черепно-лицевих структур в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом.

В процесі дослідження застосовані сучасні методи (комп'ютерно-томографічний, телерентгенографічний та статистичний) адекватні поставленій меті та завданням.

Достовірність отриманих результатів не викликає сумніву, оскільки підтверджується суттєвим обсягом проведених досліджень – в рамках наукової тематики «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування нових методів профілактики, діагностики, лікування дітей та підлітків із аномаліями зубощелепної системи та ускладненнями карієсу» був проведений стоматологічний огляд осіб юнацького віку, які звернулися в клініку для проходження діагностичного обстеження. Під час дослідження були відібрані 38 юнаків та 55 дівчат приблизно однакової вікової категорії, котрі мали фізіологічний прикус максимально наближений до ортогнатичного, який визначається 11-ма пунктами за М. Г. Бушаном. Усім пацієнтам, які оглядалися було проведено конусно-променево комп'ютерне томографічне та телерентгенографічне дослідження.

Автор сформулював аргументовані висновки, що відповідають меті та поставленим завданням дослідження.

У дисертаційній роботі вперше встановлені особливості та статеві розбіжності комп'ютерно-томографічних кутових показників тривимірного розташування окремих зубів в гендерному аспекті з ортогнатичним прикусом, визначено, що в осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом визначені особливості зв'язків телерентгенографічних та комп'ютерно-томографічних характеристик черепних структур.

Автором вперше встановлені особливості телерентгенографічних параметрів, які використовують у методиках провідних світових ортодонтів у юнаків та дівчат із ортогнатичним прикусом та принципові гендерні розбіжності даних показників, що дозволило автору підкреслити етнічні

відмінності черепно-лицевих показників для українців юнацького віку з ортогнатичним прикусом від аналогічних параметрів отриманих вищезгаданих авторів досліджених методик.

Вперше проведено аналіз регресійних моделей: комп'ютерно-томографічних параметрів, що характеризують розташування окремих зубів відносно один одного, кісткових черепних структур та профілю м'яких тканин обличчя в залежності від черепних і щелепних структур; телерентгенографічних параметрів щелеп в залежності від параметрів черепних структур; телерентгенографічних характеристик профілю м'яких тканин обличчя, а також розташування різців верхньої та нижньої щелеп та змикальної площини в залежності від параметрів черепних і щелепних структур.

3. Наукове і практичне значення отриманих результатів.

У процесі дисертаційного дослідження автором була виявлені межі процентильного розмаху комп'ютерно-томографічних і телерентгенографічних параметрів зубощелепного комплексу в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом, які можуть слугувати в якості нормативів даних показників, що використовують у загальноприйнятих методиках.

У дисертаційній роботі автором розроблено, запропоновано, а також впроваджено в практичну стоматологію регресійні моделі комп'ютерно-томографічних і телерентгенографічних характеристик черепно-лицевих структур, котрі дозволяють визначити індивідуальні характеристики зубощелепної системи, застосування яких дозволяє мінімізувати ризик діагностичної помилки та провести ефективно лікування або відповідні профілактичні заходи.

Безумовно цікавою для практичної стоматології є запропонована автором діагностична комп'ютерна програма "UniqCeph", для швидкого вимірювання телерентгенографічних параметрів та визначення меж їх індивідуальних нормативних значень, на яке відповідно отримано позитивне рішення про реєстрацію авторського права на твір.

Отримані результати доволі широко впроваджені в лекційні матеріали фундаментальних дисциплін та в практичну роботу фахових стоматологічних кафедр низки ВНЗ України.

4. Оцінка вмісту дисертації, зауваження.

Дисертаційна робота Дмитрієва М. О. "Антропо-одонтологічне обґрунтування корекції та профілактики деформацій зубощелепної системи" побудована згідно «Основних вимог до дисертації та авторефератів ДАК України» і складається з вступу, огляду літератури, загальної методики й основних методів дослідження, 3 розділів власних досліджень, аналізу та обговорення отриманих результатів, висновків, списку використаних джерел (містить 426 джерело, з яких 170 викладені кирилицею і 256 – латиницею) та трьох додатків.

Принципових недоліків до дисертації та автореферату М. О. Дмитрієва під час рецензування не виявлено.

У **“Вступі”** автором обґрунтовано та висвітлено актуальність теми, яка пов’язана з метою роботи, автором висвітлено актуальність теми. Мета та завдання дослідження чітко сформульовані. Автором коректно висвітлено наукову новизну та практичне значення даної роботи.

Розділ 1 “Огляд літератури” написаний літературною мовою з критичним підходом, носить аналітичний характер та відображає сучасне бачення автором проблематичних питань.

Відповідно до поставлених завдань дослідження, огляд літератури складається з 3 підрозділів, де автор проводить аналітичний аналіз з особливостей морфометричних показників органів і структур черепно-лищевої ділянки в осіб різних статевих, расових та етнічних груп, особливостей морфометричних показників структур черепно-лищевої зони в залежності від кефалометричних показників, особливостей краніютипу та типу обличчя в мешканців України, а також комп’ютерної томографії та бокової телерентгенографії та розглядає їх як провідні променеві методи прижиттєвого дослідження структур черепно-лищевої ділянки у людини.

В кінці огляду дисертант аналізує дані літератури з питань, що вирішуються та обґрунтовує доцільність розв’язання питань і завдань особистого дослідження. Тому, всебічний практичний аналіз літератури обґрунтовує необхідність виконання даної дисертаційної роботи.

В розділі 2 «Загальна методика й основні методи дослідження» (включає 2 підрозділи) наведена ретельна характеристика матеріалу та проведений опис методологічних підходів, які застосовувались у процесі досліджень. Для вирішення поставлених завдань дослідження автор використав значний арсенал різноманітних методів.

Особливої уваги заслуговує метод аналізу телерентгенограм із врахуванням основних точок, які використовувались при проведенні цефалометричного дослідження дозволив автору визначити лінійні, кутові та індексні показники черепних структур, верхньої та нижньої щелеп, положення присередніх різців верхньої та нижньої щелеп, змикальної площини та профілю м’яких тканин обличчя.

Результати досліджень, що представлені у даному розділі дисертації, відображені автором у 2 наукових статтях у фахових наукових журналах, одна з яких опублікована за кордоном та 3 тезах науково-практичних конференцій.

Результати власних досліджень знайшли своє відображення в трьох самостійних розділах.

Розділ 3 «Комп'ютерно-томографічні характеристики тривимірного розташування окремих зубів і телерентгенографічних ознак в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом».

Даний розділ автор розділив на 3 підрозділи, в яких відповідно висвітлив дані метричних характеристики черепа, які зазвичай не змінюються під час хірургічного та ортодонтчного лікування, із різною формою голови та різного типу обличчя даного контингенту, телерентгенографічної характеристики верхньої та нижньої щелеп та показниками, що характеризують розташування кожного окремого зуба відносно один одного, кісткових черепних структур та профілю обличчя.

Виклад матеріалу є доказовим, підтверджений відповідно до розділів трьома таблицями з вищезгаданими цифровими даними статевих розбіжностей метричних характеристик черепа; показників зубощелепної системи; показників, що характеризують розташування кожного окремого зуба відносно один одного, до кісткових черепних структур та профілю обличчя в юнаків і дівчат із фізіологічним прикусом максимально наближеним до ортогнатичного.

Автор підкреслює, що межі процентильного розмаху та статеві розбіжності метричних характеристик черепа, які зазвичай не змінюються під час фахового лікування, показників зубощелепної системи, на визначення яких найбільш часто необхідно орієнтуватись при виконанні ортодонтчного лікування та показників, що характеризують розташування кожного окремого зуба по відношенню один одного, до кісткових черепних структур та профілю обличчя у юнаків і дівчат із фізіологічним прикусом максимально наближеним до ортогнатичного.

Одержані результати досліджень даного розділу знайшли своє відображення у 8 наукових статтях у фахових журналах, 5 з яких включені до міжнародної наукометричної бази Web of Science та 1 тезах міжнародної науково-практичної конференції.

Розділ 4 «Кореляції комп'ютерно-томографічних і телерентгенографічних ознак в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом», розділений відповідно на три підрозділи та, як витікає із назви, присвячений проведенню кореляції метричних характеристик черепа, які зазвичай не змінюються під час хірургічного та ортодонтчного лікування з показниками зубощелепної системи на визначення яких найбільш часто необхідно орієнтуватись при виконанні ортодонтчного лікування, з показниками, що характеризують розташування кожного окремого зуба відносно один одного, кісткових черепних структур та профілю обличчя та з показниками, що характеризують положення кожного окремого зуба відносно один одного, кісткових черепних структур та профілю обличчя.

Результати даного розділу дали можливість автору встановити особливості достовірних і середньої сили недостовірних зв'язків метричних характеристик черепа, які зазвичай не змінюються під час хірургічного та

ортодонтичного лікування з показниками зубощелепної системи на визначення яких найбільш часто необхідно орієнтуватись при виконанні ортодонтичного лікування та з показниками, що характеризують розташування кожного окремого зуба відносно один одного, до кісткових черепних структур та профілю обличчя; кореляцій між показниками зубощелепної системи на визначення яких найбільш часто необхідно орієнтуватись при виконанні ортодонтичного лікування з показниками, що характеризують розташування кожного окремого зуба відносно один одного, кісткових черепних структур та профілю обличчя у юнаків і дівчат із фізіологічним прикусом максимально наближеним до ортогнатичного.

Результати розділу статистично висвітлені у 14 таблицях, котрі винесені в додатки з цифровими даними, що не викликає будь-якого сумніву їх реальності та достовірності.

Основні наукові положення даного розділу оприлюднені у восьми статтях фахових наукових виданнях, дві з яких входять до переліку міжнародних наукометричних баз і на трьох міжнародних науково-практичних конференціях.

В розділі 5 «Моделювання індивідуальних комп'ютерно-томографічних і телерентгенографічних параметрів просторового розташування зубів, параметрів верхньої і нижньої щелеп та профілю м'яких тканин у українських юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом», розділивши на шість підрозділів, автор відобразив покроковий аналіз регресійних моделей кутових характеристик положень зубів за даними комп'ютерної томографії, телерентгенографічних параметрів верхньої та нижньої щелеп, телерентгенографічних характеристик профілю м'яких тканин обличчя, лінійних та кутових характеристик розташування нижніх присередніх різців, лінійних та кутових характеристик розташування верхніх присередніх різців та характеристик розташування змикальної площини та кісткового підборіддя.

Цифровий матеріал даного розділу власних досліджень висвітлено в дев'яносто трьох таблицях з результатами прямого покрокового регресійного та дисперсійного аналізів особливостей вищезгаданих анатомічних структур щелепно-лицевої ділянки в юнаків та дівчат у залежності від характеристик базальних черепних структур та верхньої і нижньої щелеп.

Обсяг досліджень достатній для того, щоб зробити фундаментальні та логічні висновки. Наведена інформація статистично опрацьована з високим рівнем достовірності.

Мотивуючись даними цього розділу, автор акцентує увагу на тому, що в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом та гармонійним обличчям побудовані достовірні індивідуальні комп'ютерно-томографічні та телерентгенографічні регресійні моделі з коефіцієнтом детермінації, яке є більшим за 0,5 параметрів просторового розташування зубів, верхньої та

нижньої щелеп, профілю м'яких тканин і характеристик розташування змикальної площини та кісткового підборіддя.

В цілому розділ викладений послідовно з наукової точки зору, із логічним заключенням.

Результати досліджень даного розділу знайшли своє відображення у 6 наукових статтях у фахових журналах, що входять до переліку міжнародних наукометричних баз, у 3 тезах науково-практичних конференцій, 1 деклараційному патенті на корисну модель.

Розділ «Аналіз та обговорення отриманих результатів» викладений на 76 сторінках та ілюстрований 19 рисунками, де автор проводить співставлення отриманих результатів дослідження, з вже відомими нормативними показниками для кожного із розглянутих діагностичних телерентгенографічних методів.

У даному розділі проявляється уміння автора дисертаційної роботи аналізувати одержаний фактичний матеріал, робити узагальнення та співставляти результати отриманих власних досліджень з літературними джерелами.

Автор стисло підсумовує основні здобутки дисертаційної роботи та наочно резюмує наукову і практичну значимість дисертації, яке на думку автора полягає в отриманні не тільки нових діагностичних даних, але і в систематизації та обґрунтованні характеру та сили зв'язків, що дозволило створити математичні регресійні моделі. Останні, на думку автора, дозволяють визначити індивідуальні характеристики, застосування котрих дозволяє мінімізувати ризик діагностичної помилки, чіткіше визначити діагностичні завдання та безумовно ефективніше провести лікування або профілактичні заходи. Саме тому, розділ висвітлює теоретичну та практичну значимість одержаних результатів як для анатомії, так і для стоматології.

Висновки, у кількості 12, сформульовані відповідно до отриманих результатів, обґрунтовані, відповідають поставленим завданням дослідження та мають наукову і практичну цінність.

Список літератури, що містить 426 бібліографічних джерел, з них 170 вітчизняних та 256 іноземних авторів, оформлено відповідно до загальних бібліографічних вимог.

Дисертація викладена на 476 сторінках комп'ютерного тексту та ілюстрована 50 рисунками і 110 таблицями.

В додатках представлені таблиці з цифровими значеннями показників кореляції телерентгенографічних та комп'ютерно-томографічних характеристик.

Зміст автореферату М. О. Дмитрієва повністю відображає головні положення дисертаційного дослідження.

Основні положення роботи відображені в 35 наукових роботах (з них 18 самостійних), серед яких 23 статті у наукових фахових журналах (з яких 14 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття в закордонному фаховому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз. Також отримано 1 деклараційний патент на корисну модель.

Зміст наукових робіт в повному обсязі висвітлює наведені положення дисертації згідно кожного розділу та практичні рекомендації.

Матеріали дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на: V з'їзді анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України та науковому конгресі «IV Міжнародні Пироговські читання» присвяченому 200-річчю М. І. Пирогова (Вінниця, 2010); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної морфології», присвяченій 75-ій річниці з дня народження професора М. С. Скрипнікова (Полтава, 2011); 1-ій науково-практичній конференції «Морфологія людини та тварин» (Миколаїв, 2011); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні питання клінічної анатомії та оперативної хірургії», присвячена 75-річчю від дня народження професора В. І. Проняєва (Чернівці, 2016); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку медичних наук у XXI ст.» (Львів, 2017); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Ternopil Dental Summit» присвяченій 60-ти річчю ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського» МОЗ України» (Тернопіль, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Особливості модернізації предмету досліджень представників медичних наук» (Київ, 2017); науково-практичній конференції «Прикладні аспекти морфології» присвяченій пам'яті професорів-морфологів Терентьєва Г. В., Роменського О. Ю., Когана Б. Й., Шапаренка П. П., Жученка С. П. (Вінниця, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Медичні науки: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні досягнення медичних наукових досліджень в Україні та країнах ближнього зарубіжжя» (Київ, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання медичної теорії та практики» (Дніпро, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку медичної науки та медичної практики» (Львів, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Світова медицина: сучасні тенденції та фактори розвитку» (Львів, 2018); міжнародній науково-практичній конференції «Медична наука та практика XXI століття» (Київ, 2018); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми світової медицини та її роль у забезпеченні здоров'я світового співтовариства» (Одеса, 2018); міжнародній науково-практичній конференції «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників медичної науки» (Львів, 2018); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні питання морфогенезу та ремоделювання тканин і органів у нормі та патології» (Тернопіль, 2018).

Необхідно зазначити, що матеріали кандидатської дисертації не були використані М. О. Дмитрієва в даній дисертаційній роботі.

Зауваження:

1. В розділі «огляд літератури» трапляються посилання на літературні джерела минулого століття.
2. В розділі 3 необхідно уникати “росизмів” та російськомовної побудови речень.
3. В розділі 4 зустрічаються поодинокі технічні огріхи.
4. В розділі «аналіз та обговорення отриманих результатів» на мою думку, варто було б збільшити кількість даних сучасної літератури, порівнюючи з отриманими результатами власних досліджень, проте це не зменшує цінність розділу оскільки вони є фундаментальними.

Разом з тим, зазначені зауваження та побажання не є принциповими і не зменшують наукову та практичну цінність дисертаційної роботи.

В плані дискусії хотілося б отримати відповіді на наступні запитання:

1. У Вашому дослідженні були використані шість методів оцінки бокової телерентгенограми. Чому саме були обрані ці методи та які з них на основі проведеного дослідження найбільш рекомендовані до використання практикуючими лікарями?
2. Наскільки доступна розроблена Вами запропонована діагностична комп'ютерна програма "UniqCeph" для широкого впровадження в стоматологічних закладах, що практикують?
3. Дослідження тривимірних характеристик положення зубів проводилося з використанням конусно-променевого томографі Veraviewerocs 3D, фірми Morita, Японія та їх ліцензованому програмному забезпеченні. Чи можливо використовувати запропонований протокол та результати дослідження на конусно-променевих томограмах отриманих на іншому обладнанні та інших програмних оболонках?

Висновок

Дисертаційна робота Дмитрієва М. О. за темою “Антропо-одонтологічне обґрунтування корекції та профілактики деформацій зубощелепної системи” представлена на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія є завершеною самостійною науково-дослідною працею та має безперечну наукову новизну і практичну цінність.

Робота містить нове вирішення актуальної наукової проблеми щодо встановлення антропо-одонтологічних закономірностей розташування зубощелепних структур в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом для ортодонтичної корекції зубощелепних деформацій.

За обсягом проведеного дослідження, глибиною аналізу, новизною отриманих результатів, обґрунтованістю і достовірністю висновків та положень, дисертація Дмитрієва М. О. за темою “Антропо-одонтологічне обґрунтування корекції та профілактики деформацій зубощелепної системи” повністю відповідає п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів» Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 656 від 10.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року) щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія, а її автор заслуговує даного наукового ступеня.

Офіційний опонент:

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри ортопедичної
стоматології Тернопільського
національного медичного університету
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

П. А. Гасюк

Л. З. С. Жуничук